

МЕТОД ПРОЦЕНЕ ТАКТИЧКЕ СИТУАЦИЈЕ

Иако је о процени ситуације већ доста писано у нашим часописима, ипак мислим да овај проблем још није исцрпљен и потпуно расветљен. А ако се има у виду његов огроман значај не само у обуци старешина него, нарочито, при раду у стварној ситуацији (јер се само правилном проценом ситуације може доћи до целисходне одлуке која ће обезбедити најуспешније извршење борбеног задатка), онда ће бити још јасније због чега о њему треба писати све дотле док се не дође до најцелисходнијег поступка. Зато ћу покушати да у овом чланку колико-толико допринесем разјашњењу тога проблема.

Пре свега, да ли се може прихватити мишљење да процену ситуације при обуци старешина не треба посебно обрађивати (да би се добило више времена за обуку у доношењу одлуке и састављању заповести) и да правилност процене ситуације треба проверавати при одбрани донете одлуке? По моме мишљењу, оваква настава не би била потпуна зато што се процена ситуације у стварности одвија у глави старешина и што то није нека „вештачка“ творевина, измишљена због саме себе. Кад се има у виду огроман значај и утицај резултата тога мисаоног процеса (тј. одлуке) на рад старешине и употребу његове јединице, онда је исто толико важно вежбање старешина баш у начину и методу тога размишљања, тј. у процени ситуације.

Шта је у суштини процена ситуације? То је мисаони процес којим старешина тежи да што потпуније упозна објективну стварност, тј. тактичку ситуацију, у којој треба да изврши добивени задатак. То је, уствари, дијалектички пут спознаје објективне стварности, пошто свака тактичка ситуација претставља специфичан однос различитих тактичких елемената (задатка, непријатеља, наших снага, земљишта и времена). А познато је да баш због различитих особина тактичких елемената у појединим ситуацијама никад не могу постојати две потпуно истоветне ситуације, тим пре што су ти елементи у свакој конкретној ситуацији повезани и испреплетани на посебан начин. То значи да проценом ситуације треба упознати тај међусобни однос елемената и то једино ради тога да би се дошло до закључка како је најпогодније извршити добивени задатак, тј. какву одлуку треба донети. Другим речима, сама потреба одлуке треба да усмери и каналише процес процене ситуације.

Ако се ово не би имало стално у виду, процена ситуације би се расплинула, а при томе се ипак не би могло сазнати оно због чега се

та процена вршила. Зато се и дешава да неки решаваоци задатка (у школама, па и на испитима) изгубе веома много времена, труда и простора (ако је раде писмено) у томе што цене све и свашта, па ипак после завршетка такве процене понекад се упитају „а шта сад?“ То значи иако су све „проценили“ они ипак нису дошли до закључка о томе какву одлуку треба донети. Откуд долази до овога?

Сваки тактички елеменат ситуације има много разних одлика, а и међусобни односи и утицаји једног елемента на други толико су многоструки и различити да се све то, и поред најбоље воље, никад не може обухватити и исцрпити. Они слушаоци који би у процени ситуације покушали да процене све те разне односе и утицаје тактичких елемената не само што би употребили много времена, него би често испустили баш оно што је главно и битно за одлуку. Због тога би наставник, и поред тако преопширне процене, обично ставио примедбу да је „процена ситуације непотпуна“. Такав метод процене је еклектички, а не дијалектички.

Иако се за начин процене ситуације не може прописати неки шаблон (нити би то било корисно, јер процена зависи од многих чињеница — од задатка, од саме ситуације, расположивог времена, особина решаваоца, итд.), ипак се могу препоручити извесна начела која воде решаваоца спознаји објективне стварности. Треба полазити од дијалектичке поставке да је људска пракса критеријум истине, и да она усмерава спознају на оне особине и стране предмета који су тога тренутка најважнији и који треба да служе пракси. Другим речима, пракса је та која треба да обухвати пуну спознају предмета „и као критеријум истине и као практички одређивач везе предмета са оним што је човеку потребно“.¹⁾

Код нас је најчешће у примени метод процене ситуације по елементима. Елементи ситуације по том методу цене се редом: задатак, непријатељ и наше снаге. Земљиште и време се у задње време цене уз непријатеља и наше снаге, а неке старешине цене и ове елементе посебно. У школама се обично у почетку школовања слушалаца земљиште и време цене одвојено, а доцније се и они цене у склопу са проценом непријатеља и наших снага. Пошто се елементи цене одвојено, може се десити да извесни решаваоци изгубе из вида њихову међусобну везу и оне односе који су битни за одлуку у тој ситуацији. Због тога би процена ситуације, у којој се елементи ситуације не би међусобно повезивали, претстављала „голо разматрање“, јер би се елементи уствари ценили због њих самих, а не због доношења одлуке.

Према томе, и код процене ситуације „по елементима“ треба повезивати процену појединих елемената са проценама осталих њених елемената. Међутим, оваква процена је обично дужа због неминовног понављања извесних закључака. И при томе се може десити да се оно што је битно за одлуку не размотри довољно солидно, нарочито ако се сувише детаљно и без потребе цене разни међусобни односи елемената ситуације, и ако се не уочи шта за одлуку у тој

¹⁾ Борис Зихерл, *Дијалектички и историски материјализам*, I, стр. 274.

конкретној ситуацији треба ценити а шта не. Међутим, и поред свега тога, сматрам да је и корисно и потребно примењивати овај метод у школама, и то углавном дотле док слушаоци не схвате шта треба ценити код сваког појединог елемента, тј. које особине и утицаји појединих елемената долазе у обзир за разматрање. После тога би требало прећи на слободнији начин процене, на такав начин који ће се приближавати логичном размишљању, чији се ток сам од себе намеће старешинама кад се нађу у новој ситуацији и пред новим задатком. А пошто се овакав начин размишљања разликује у извесној мери од уобичајеног метода процене ситуације „по елементима“, сматрам да га треба размотрити.

У свом чланку „Решавање тактичких задатака“ („Војно дело“, бр. 1/55, стр. 38) генерал Апостолски, између осталог, каже: „... У даљем раду треба тежити да се слушаоци постепено толико усаврше у процени ситуације да при решавању било ког тактичког задатка буду у стању да, с обзиром на његове специфичности, издвоје неколико чворних питања чијим ће се разматрањем уствари обавити и процена ситуације у целини...“ Овде ћу изнети извесна размишљања баш о том методу, јер се кроз њега, по моме мишљењу, може сигурније и лакше сазнати борбена стварност. При овоме треба *полазити од потребе одлуке*, која, као што сам раније навео, треба да усмерава цео ток процене ситуације. Из многобројних проблема и утицаја који се појављују у некој ситуацији, решаваоц ће, ако је добро проучио задатак, уочити извесна битна питања која су важна и неопходна за доношење одлуке. Процена ситуације треба да се креће у тражењу одговора на та питања — проблеме, а да ти одговори уствари и претстављају решење најбитнијих елемената одлуке. Овај метод би се могао назвати методом процене ситуације по проблемима. По моме мишљењу, било би најбоље да се старешине вежбају баш у таквом начину размишљања, јер је он најближи методу којим ће они ценити ситуацију кад буду остављени сами себи.

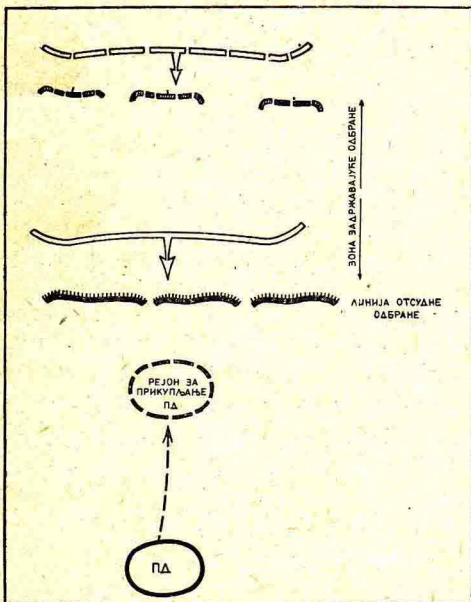
Према томе, не треба ценити све и свашта, јер се тиме губи оно што је битно, већ многобројне особине и утицаје елемената тактичке ситуације упознавати тражећи одговор на најбитнија питања која намеће одлука. Решавалац треба да одабира ова питања с обзиром на потребе одлуке и да кроз њих усмерава ток процене на оно што је у дотичној ситуацији најбитније. То значи да се целокупна процена групише око ових питања као зраци око жижке сочива.

Ако се има у виду да се при овоме методу цене и упознају само оне особине и утицаји тактичких елемената који су важни у дотичној ситуацији, који претстављају одговор на постављена питања — проблеме и да се проучава баш узајамно дејство једног елемента на други и њихова дијалектичка веза, онда се може уочити јасна разлика између овог *метода процене по проблемима* и *оног по елементима*, код кога се цени један елемент за другим устаљеним редом. Истина, до правилне одлуке може се доћи и методом процене ситуације по елементима, нарочито код решавања простијих и одређенијих задатака, када је ситуација углавном јасна и када се од решаваоца тражи само

да процени, рецимо, тежиште одбране или правац главног удара. Међутим, и у таквим случајевима често се може десити да извесни међусобни односи елемената остану нејасни и да се преопширно разматрају небитне чињенице. Зато је код сложених задатака корисније применити други метод процене — по проблемима — јер би се њиме најбрже и најлакше дошло до правилне одлуке, и то утолико пре уколико су задаци сложенији.

Да би разлика између ова два метода била уочљивија, изнећу два примера.

Први пример. Узмимо марш пешадиске дивизије са овим подацима ситуације: док су снаге корпуса на фронту изводиле задржавајућу одбрану, наносиле губитке непријатељу и успоравале његово надирање, у позадини је уређивана линија на којој је требало прихватити снаге са фронта и прећи у отсудну одбрану. У време кад непријатељ избија пред линију отсудне одбране корпусу се упућује као појачање пеш. дивизија из дубине, из оперативне резерве армије (око 60 км позади фронта).

Шема бр. 1

Команда корпуса наређује дивизији да се прикупи у рејону који се налази око 15 км позади линије отсудне одбране са задатком да буде спремна или за прихват снага са фронта или за извршење противудара.

Како се овде може ценити ситуација? По методу процене „по елементима“ процена би ишла овим редом: схватање задатка (добивени задатак, задатак више јединице, суседа, итд.), непријатељ (јачина, распоред, вероватна намера, могућности, итд.), наше снаге (стање, однос према непријатељу, путеви за покрет, итд.). Неке старешине би посебно цениле земљиште и време, а неке би ове елементе укључиле у процену непријатеља и наших снага.

По методу процене „по проблемима“ могао би се тражити одговор на ова три чворна питања: 1) Шта дивизија треба да уради? 2) Како утиче ситуација на фронту на тај рад? 3) Како дивизија треба то да уради?

При тражењу одговора на постављена питања ценили би се у узајамној повезаности: задатак, непријатељ, наше снаге, земљиште и време.

Тражење одговора на прво питање могло би да буде слично „уобичајеном начину схватања задатка“, само би, у овом случају, требало размотрити распоред који би дивизија заузела по свршетку марша како би из тог распореда могла лако извршити и офанзиван и дефанзиван задатак. У овом циљу вршила би се неопходна процена земљишта у вези са осталим елементима да би се дошло до закључка где и како треба распоредити поједине дивизиске делове да би дивизија као целина била способна за предузимање офанзивног или дефанзивног задатка.

При тражењу одговора на друго питање (утицај ситуације на фронту на рад дивизије) битно је да се процени на којој ће линији бити фронт (и у каквом стању) при избијању дивизије на маршевски циљ. Да би се до тог закључка дошло, требало би узети у обзир јачину, распоред и вероватну намеру непријатеља, јачину наших снага, уређење положаја и сл., али све то у узајамној повезаности са основним циљем, да би се видело на којој ће линији и у каквом стању вероватно бити фронт при крају марша дивизије. Дакле, овај део процене управљен је на тражење одговора на ово питање, а тај одговор битно утиче на правилно решење трећег питања.

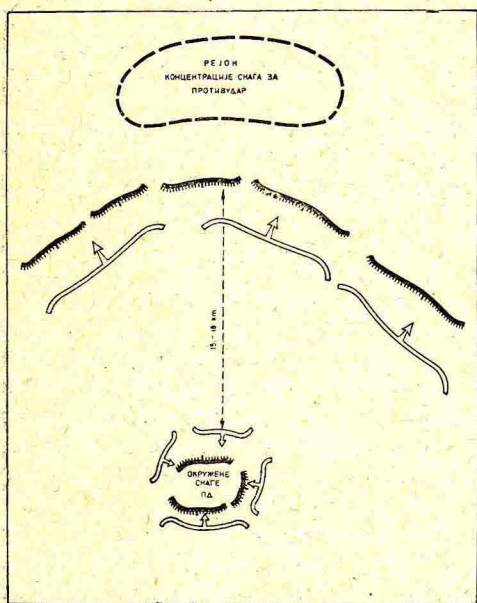
При разматрању трећег питања (како извршити задатак?) треба изабрати маршевски циљ и правце кретања, одредити етапе покрета, регулисати упућивање предњих одреда, итд.

Оваквим начином процене разјаснили би се сви битни елементи одлуке, разматрања би била повезана око изнета три основна питања, а сама процена била би много краћа од процене „по елементима“, јер не би било понављања закључака.

Други пример. Узмимо пробој пеш. дивизије из окружења, са овим подацима ситуације: у току офанзивних непријатељских дејстава пеш. дивизија, са још неким деловима, водећи борбу са јаким нападачевим снагама, нашла се у окружењу од 8.00. Један део наших снага успео је да око 14.00 углавном заустави непријатељско надирање на 15—18 км далеко од окружене дивизије. После извршене концентрације, наше снаге ће за три дана прећи у противудар. Да би могао донети правилну одлуку, претпостављени командант корпуса тражи у 14.00 од команданта пеш. дивизије извештај о ситуацији са предлогом за даљи рад.

Да би могао дати правилан предлог, командант дивизије мора да процени ситуацију (уствари, он би је ценио већ и раније). Пошто му задатак није тачно одређен (не зна се да ли се треба пробијати из окружења или водити борбу у окружењу до преласка наших снага у противудар), процена ситуације по елементима ишла би теже. Међутим, овде се сама од себе намећу два основна питања: 1) Шта треба радити: пробијати се или водити борбу у окружењу? и 2) Како треба то радити, тј. како организовати пробој, односно борбу у окружењу? При тражењу одговора на прво питање требало би узети у разматрање две-три могуће варијанте, на пример: а) вођење борбе у окружењу; б) пробој ка фронту и в) пробој у непријатељску позадину. У процени сваке варијанте требало би разматрати оперативне резултате који би

се постигли; јачину, распоред и намере непријатеља; време противудара наших снага и могућности дивизије да издржи до тог времена у окружењу. Ако би се дошло до закључка да дивизија не може издржати у окружењу још три дана и да нема услова да се пробија у непријатељску позадину, онда би јој остало да се мора пробијати ка фронту. Сад би се за ову варијанту разматрао одговор на друго питање, тј. како организовати пробој из окружења ка фронту. При томе би се у овој ситуацији наметала и ценила ова питања потребна за одлуку: правци пробоја; време пробоја; начин формирања борбеног поретка; сарадња са снагама на фронту; рад до почетка пробоја и сл. При тражењу одговора на ова питања узимали би се у обзир међусобни односи и утицаји елемената ситуације док се не добију сви битни подаци за одлуку, односно, овде, за предлог одлуке коју командант дивизије треба да достави команданту корпуса. Тај би предлог у овој ситуацији могао да гласи, на пример: „Предлажем да се дивизија пробије правцем , почев од , с тим да снаге са фронта садејствују на правцу“

Шема бр. 2

(по проблемима) увек лако и правилно решити задатак, а да ће онај који цени по првом методу (по елементима) увек слабије решити. Овакво тврђење не би било тачно, јер је за правилно решење задатка (без обзира који се метод примењује) потребна теориска тактичка спрема, велика рутина у овом раду, искуство са мирнодопских тактичких вежби с трупом, итд. Разуме се да је ратно искуство најдраго-

Као што се види овако изложена процена претставља повезану целину, груписану око два основна питања: шта радити и како радити? Ако би се процена у изложеној ситуацији ценила редом по елементима, онда би се вештачки раздвајало оно што је повезано, а извесни решаваоци после такве процене не би знали шта треба да раде. Сем тога, јасно је да схватање задатка на уобичајени начин не би дало резултате у овој ситуацији, јер задатак команданту дивизије уопште није постављен.

Мислим да није потребно износити још неке примере и да је разлика између ова два метода потпуно јасна. Из овога што сам изнео не тврдим да ће сваки онај који цени ситуацију по изложеном методу

ценије и најважније. Међутим, неоспорно је да и погодан метод може умногоме да олакша рад решаваоцу, јер ће га водити најбрже и најлакше ка циљу, тј. ка доношењу правилне и добре одлуке, као што непогодан метод може ометати и усложавати рад.

У досадашњим излагањима говорио сам о процени најбитнијих питања, оних која чине суштину одлуке (шта радити? какви су услови за изабрани начин дејства? како радити? и сл.), тј. питања из којих се формира основна замисао. То је главно; правилно решење ових питања има пресудан утицај на успешно извршење задатка. Међутим, за доношење потпуне одлуке командант ће морати да реши још и друга неопходна питања, као што су: подела снага и средстава у духу донете основне замисли; какве задатке поставити појединим деловима борбеног поретка; које основне задатке дати родовима и службама ради обезбеђења претстојећег дејства и сл. Командант треба да приступи решавању ових питања тек онда када је изложеним методима решио најбитнија питања и пошто се код њега формирала основна замисао за извршење претстојећег задатка. Иако ће тада моћи лакше да реши и ова питања, ипак ће му и за то бити потребно да изврши извесну кратку процену, а често и да користи мишљења (предлоге) појединих органа своје команде. При томе за одлучујућа дејства и најважније задатке треба предвиђати гро снага и средстава. При подели снага и средстава треба настојати да се што више сачува њихово организациско јединство — да се јединице не цепкају — да би се обезбедило најлакше командовање, а поред тога треба узети у обзир и све претстојеће задатке јединица и средстава појединих родова и служби. Тако, например, при размишљању о подели артиљериских јединица треба имати у виду све улоге и задатке које ће имати да решава артиљерија и, према томе, одлучити се које јединице треба дати као ојачање пеш. пуковима (дивизијама), које јединице треба да уђу у састав ПАГ-ова, ДАГ-ова, ПТР и сл., да би се на најпогоднији начин обезбедио замишљени маневар.

Није ми била намера да се у овом чланку упуштам у начин разматрања свих питања која су потребна за доношење одлуке. Хтео сам само да истакнем то, да команданту, када заврши процену ситуације, мора бити јасно шта треба да ради са својом јединицом и придатим снагама и средствима. Међутим, то не значи да после донете одлуке престаје мисаони процес команданта и његовог штаба на даљој процени ситуације. Напротив, он се продужава да би се ситуација, на основу новоприкупљених података, још боље упознавала и да би се вршиле евентуалне корекције и допуне у првобитној одлуци. Најзад, треба истаћи да први метод процене ситуације (по елементима) може бити од користи у школама, нарочито када слушаоци још немају довољно рутине у овом раду, и да треба прећи на метод процене по проблемима када они схвате које стране појединих елемената долазе у обзир за разматрање, јер се тим методом може брже и сигурније доћи до правилне одлуке. Ово се такође односи и на старешине у трупи. Међутим, треба напоменути да је свака процена ситуације индивидуална ствар, и да носи печат самог решаваоца.